

Avoim tiede

Tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden linjaus:
Tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten
avoimuuden osalinjaus

(Avoimen tieteen ja tutkimuksen ohjausryhmä hyväksynyt 27.5.2025)

Sisällysluettelo

[Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus 2025–2030](#)

[Osalinjauksen tavoitteet ja toimenpiteet](#)

[Tavoite 1: Uudet suomalaisen tutkimusyhteisön tuottamat tieteelliset kokooma- ja yksittäisteokset ovat välittömästi avoimesti saatavilla.](#)

[Tavoite 2: Tieteellisten julkaisujen hintatiedot ovat läpinäkyviä ja julkisia.](#)

[Tausta](#)

[Linjauskokonaisuus ja tavoitteiden seuranta](#)

[Kansainvälinen näkökulma](#)

[Vaikuttavuus](#)

[Kotimaisen tutkimusyhteisön vastuu](#)

[Sanastoa ja määritelmiä](#)

Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus 2025–2030

Tämä osalinjaus osana kansallista tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden linjausta täsmentää [avoimen tieteen ja tutkimuksen julistusta 2025-2030](#) ja myös tarkentaa julistuksen käsitteitä.

Tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten osalinjauksen on tuottanut suomalainen tutkimusyhteisö avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen koordinaation sihteeristön avustuksella. Osalinjaus on hyväksytty avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisessa ohjausryhmässä 27.5.2025.

Allekirjoittamalla avoimen tieteen ja tutkimuksen julistuksen 2025-2030 korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön toimijat ovat sitoutuneet omat erityispiirteensä huomioiden seuraaviin:

- **Edistämme julkaisujen välitöntä avoimuutta ja pitkäaikaissaatavuutta taloudellisesti kestäväällä tavalla.**
- **Mahdollistamme erilaisten avointen julkaisukanavien ja -muotojen hyödyntämisen sekä monikielisen julkaisemisen.**
- **Huomioimme julkaisujen laatua, avoimuutta ja monimuotoisuutta edistävän työn arvioinnissa ja meritoitumisessa.**

Osalinjauksen tavoitteet ja toimenpiteet

Tavoite 1: Uudet¹ suomalaisen tutkimusyhteisön tuottamat tieteelliset kokooma- ja yksittäisteokset ovat välittömästi avoimesti saatavilla.

Toimenpiteet tavoitteeseen pääsemiseksi:

- A. Tutkimusorganisaatiot ja -rahoittajat edistävät resursseillaan kestävien avoimien julkaisumallien ja -infrastruktuurien kehitystä tieteellisille kokooma- ja yksittäisteoksille.
- B. Tutkimusrahoittajat ja -organisaatiot mahdollistavat tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten avoimen saatavuuden kustannusten sisällyttämisen rahoitukseen.
- C. Tutkimusorganisaatiot mahdollistavat omissa tai muiden ylläpitämissä julkaisuarkistoissa rinnakkaistallentamisen varmistuen tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten pitkäaikaissaatavuuden.
- D. Kirjoittaja pyrkii saattamaan uudet tieteelliset kokooma- ja yksittäisteokset välittömästi avoimeksi sopimusneuvotteluissa kustantajien kanssa. Tutkimusorganisaatio tukee kirjoittajaa näissä neuvotteluissa tarjoamalla ohjausta, neuvontaa ja mahdollisuuksien mukaan myös rahoitusta.
- E. Kirjoittaja perehtyy avoimen julkaisemisen mahdollisuuksiin ja sisällyttää mahdolliset avoimen julkaisemisen kustannukset julkaisusuunnitelmiin rahoitushakemuksissaan.

Tavoite 2: Tieteellisten julkaisujen hintatiedot ovat läpinäkyviä ja julkisia.

Toimenpiteet tavoitteeseen pääsemiseksi:

- A. Tutkimusorganisaatiot ja kirjoittajat tavoittelevat kustantajien kanssa sopimusehtoja, jotka mahdollistavat hintatietojen julkaisemisen.
- B. Tutkimusorganisaatiot seuraavat avointen tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten julkaisumaksuja ja raportoivat ne osana OpenAPC-palvelua. Näitä maksuja seurataan ja ne raportoidaan avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen seurannan yhteydessä.

¹ Tämän osalinjauksen hyväksymisen (27.5.2025) jälkeen tuotetut.

Tausta

Linjaukokokonaisuus ja tavoitteiden seuranta

Tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten avoimen saatavuuden osalinjaus kuuluu tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden linjauksen kokonaisuuteen. Avoimen saatavuuden linjaukset täsmentävät [avoimen tieteen ja tutkimuksen julistusta 2025-2030](#) ja tarkentavat julistuksessa käytettyjä käsitteitä.

Osalinjauksien tavoitteiden edistymistä havainnoidaan osana [avoimen tieteen ja tutkimuksen seurantaa](#), jonka tavoite on tukea organisaatioiden avoimen tieteen kehitystyötä, tukea ja todentaa Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistuksessa ja linjauksissa sovittujen tavoitteiden toteutumista sekä saada kokonaiskuva suomalaisen tieteen ja tutkimuksen avoimuuden tilasta.

Kansainvälinen näkökulma

Tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten avoin julkaiseminen on edennyt kansainvälisesti ja Suomessa lehtiartikkelijulkaisemista hitaammin. Syitä kehityksen hitauteen on useita. Keskeisin näistä on tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten kustannustoimintaan liittyvä erilainen tuotanto- ja julkaisuprosessi, joka on kustantajien näkökulmasta kokonaisuudessaan huomattavasti kalliimpi ja monimutkaisempi kokonaisuus kuin tieteellisten lehtien prosessit.

Euroopassa on 2010-luvulta lähtien keskusteltu kiihtyvään tahtiin tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten avoimuuden kehittämisestä ja niiden avoimuuden edistämiseen tähtääviä suosituksia on julkaistu kevääseen 2025 mennessä jo useita. Kansainvälinen tutkimusrahoittajayhteisö [cOAlition S](#) julkaisi tieteellisiä kirjoja koskevan [Plan S -suosituksensa](#) 2021 ja samana vuonna [UNESCO julkaisi avoimen tieteen suosituksensa](#).

Myös jotkut suuret tutkimusrahoittajat, kuten [Bill & Melinda Gates Foundation](#) ja [UK Research and Innovation](#), ovat laajentaneet avoimuusvaatimuksensa koskemaan myös kokoomateosten osia ja yksittäisteoksia. Tarkempia kansallisia tieteellisiä kirjoja koskevia avoimuuden kehittämisohjelmia tai strategioita on tehty ainakin [Ranskassa](#), [Sveitsissä](#), [Itävallassa](#) ja [Alankomaissa](#). Edellä mainittuja avoimuussuosituksia yhdistää se, että kaikkiin niihin kuuluu myös suoraan kirjojen avoimuuden kustannusten kattamiseen suunnattu rahoitus.

Ruotsissa on luotu [Kriterium-malli](#), jonka avulla varmistetaan vertaisarvioinnin laatu, sekä avoin saatavuus yhteiselle verkkoalustalle erityisesti humanistisille ja yhteiskuntatieteellisille monografioiden. Kriterium toimii yhteistyössä yliopistojen, rahoittajien ja kustantajien kanssa tarjoten kirjoille tieteellisen laatuleiman ja lisäten niiden näkyvyyttä. Mallin avulla kiinnitetään erityistä huomiota tieteellisten monografioiden julkaisemisen perinteen ylläpitämiseen Ruotsissa.

Viimeisimpänä [OPERAS-konsortion \(open scholarly communication in the european research area for social sciences and humanities\)](#) koordinoima projekti [PALOMERA julkaisi suosituksensa \(2024\)](#) , jotka ohjaavat ratkaisemaan tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten avoimuuskysymyksen kutsumalla mukaan kaikki kansalliset sidosryhmät. Toimijakohtaisten suositusten teossa on huomioitu julkaisemisen laajempi kansainvälinen rakenne ja yhteinen halu turvata kansallista julkaisemista. Tämä tarjoaa alustan monimuotoisuudelle ja monikielisyydelle tieteellisessä julkaisemisessa. Suositukset korostavat myös sitä, että julkaisukulttuuri ja -rakenteet ovat jokaisessa maassa erilaisia ja että ne on tärkeää ottaa huomioon kansallisessa linjaustyössä.

Vaikuttavuus

Tieteen avoimuudella on laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Avoimesti saatavilla olevia tieteellisiä teoksia [luetaan enemmän ja niihin viitataan enemmän kuin maksullisiin julkaisuihin sekä akateemisessa maailmassa että tutkimusyhteisön ulkopuolella](#). Tieteen ja tutkimuksen sekä tutkimustulosten avoimuus mahdollistavat tutkimuksen verifioitavuuden ja toistettavuuden ja ovat siten keskeisiä tieteen ja tutkimuksen laatuun ja vaikuttavuuteen vaikuttavia perusperiaatteita.

Tieteellisten kirjojen ja kokoomateosten laaja avoin saatavuus vaikuttaa myös tieteen tekemiseen ja sen hyödyntämiseen: avoimet digitaaliset tieteelliset kirja-aineistot mahdollistavat tekstin louhintaan perustuvan tiedonhaun ja analysoinnin. Myös generatiivisen tekoälyn kehittäminen ja kouluttaminen vaatii suuria määriä laadukkaita aineistoja pohjalle, johon pitkät tieteelliset tekstit soveltuvat erittäin hyvin. Kun kansainvälinen ja kansallinen lainsäädäntö sekä tekijänoikeuskäytännöt ovat tämän uudenlaisen käyttökohteen osalta vielä kehitteillä niin jotkut tahot ovat tulkinneet tilanteen niin että kaikkea avoimesti saatavilla olevaa aineistoa voidaan käyttää vapaasti ilman lähdemainintaa tai lupaa. Avointen tieteellisten aineistojen käyttö, mukaan lukien tekoälyn kouluttaminen, pitää kuitenkin tapahtua kirjoittajan ja/tai julkaisijan valitseman lisenssin ehtojen mukaisesti. Erilaiset lisenssit avoimessa julkaisemisessa mahdollistavat sen, että tekijät voivat itse määritellä mihin tarkoituksiin ja millä ehdoilla heidän teoksiaan saa käyttää. Huolestuttavaa on se, että tekoälyjä kehittävät, pitkälti kaupalliset yhtiöt, eivät aina kunnioita näitä lisenssejä.

Tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten avoimuuden edistämisen rinnalle on noussut myös keskustelu tieteellisen julkaisemisen bibliodiversiteetistä, moninaisuudesta ja monikielisyydestä. Tieteellisen kirjan merkitystä tieteellisen kommunikaation välineenä on alettu arvostaa erityisesti kulttuurillisen merkityksen luojana ja kansallisten kielten ja kansallisen identiteetin säilyttäjänä. [Monikielisen tiedeviestinnän Helsinki-aloitteessa](#) (2019) todetaan, että tieteellisen viestinnän infrastruktuurit kansallisilla kielillä ovat hauraita. Aloitteen mukaan näistä infrastruktuureista tulisi huolehtia myös avoimen julkaisemisen yleistyessä.

Suomalaisen tieteellisen viestinnän infrastruktuuriin kuuluvatkin keskeisesti myös suomalaiset tiedekustantajat ja -julkaisijat, jotka julkaisevat myös kotimaisilla kielillä. Jotta tämä kotimainen ja osittain kansalliskielinen infrastruktuuri säilyisi elinvoimaisena, myös Suomeen tarvitaan kirjojen avoimen julkaisemisen mahdollistavia rahoitusmalleja. Tässä yhteydessä on hyvä myös huomata, että kotimaisten kustantajien resurssit vaihtelevat paljon, ja ne ovat eri asemassa kuin kansainväliset isot kustantajat.

Kotimaisen tutkimusyhteisön vastuu

Kirjojen avoimuuskehitystä ja -vaatimuksia voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta riippuen siitä, julkaistaanko kirja kotimaassa vai ulkomaisen kustantajan palvelussa. Suomessa on vahva kotimaisen tiedekirjajulkaisemisen perinne, jonka ylläpitäminen ja toimintaedellytysten pitkäjänteinen varmistaminen on bibliodiversiteetin kannalta aivan keskeistä. Tämä edellyttää kestäviä ratkaisuja koko tutkimusyhteisöltä.

Lisäksi tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten elinkaari, sekä kaupallisen hyödyntämisen elinkaari vaikuttavat asiaan. Kirjojen kohdalla avoimeen saatavuuteen liittyy usein huoli siitä, että kirjoittaja luopuu samalla mahdollisuudesta saada tuloja teoksen myynnistä tai lainauksista, mikä voi toimia disinsentiivinä. Tieteellisten aikakauslehtiartikkelien puolella tällaisia suoria taloudellisia kannustimia esiintyy harvemmin, mikä osaltaan selittää eroa avoimen julkaisemisen käytännöissä näiden julkaisumuotojen välillä. Toisaalta avoin saatavuus voi merkittävästi lisätä teoksen vaikuttavuutta ja saavutettavuutta, mikä voi olla monelle kirjoittajalle tärkeämpi tavoite kuin taloudellinen tuotto.

Tutkimusrahoittajien ja -organisaatioiden onkin rakennettava avoimuusvaatimusten rinnalle myös sen mahdollistavia rahoitusratkaisuja, jotka tukevat koko avoimen julkaisemisen infrastruktuuria. Toisaalta myös kustantajien ja julkaisijoiden on rakennettava uusia avoimen julkaisemisen mahdollistavia toimintamalleja. Edistystäkin on jo tapahtunut, esimerkiksi Tieteellisten seurain valtuuskunta ylläpitää infrastruktuurina pääasiassa jäsenseuroilleen [tiedekirjojen toimittamiseen ja julkaisemiseen tarkoitettua palvelua](#), jossa julkaistavat kirjat ovat kaikkien vapaasti luettavissa. Avoimesti tieteellisiä kokooma- ja yksittäisteoksia julkaisevat mm. [Helsinki University Press \(HUP\)](#), [Tampere University Press \(TUP\)](#), [Svenska litteratursällskapet i Finland \(SLS\)](#) ja [Suomalaisen Kirjallisuuden Seura \(SKS\)](#). Osa avoimista julkaisijoista perii tietyissä tilanteissa kuitenkin myös kirjoittajamaksuja.

Ulkomailla tapahtuvan avoimen tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten julkaisemisen mahdollisuudet riippuvat kuitenkin edelleen lähinnä valitun kustantajan toimintamalleista ja -periaatteista. Usein tässäkin on kyse avoimuuden rahoituksesta ja kirjoittajien tosiasiallisista mahdollisuuksista neuvotella kustannusehdoista. Tieteellisten kokooma- ja yksittäisteosten kestävä avoimuuskehityksen kannalta on ratkaisevan tärkeää se, millaista tulevaisuutta tutkimusyhteisö haluaa itselleen rakentaa. Jokaisella tutkijan julkaisukanavan valinnalla sekä tutkijanarvioinnissa käytetyllä kriteeristöllä on tässä merkitystä.

Sanastoa ja määritelmiä

Avoim saatavuus

Julkaisu on internetin kautta kokonaisuudessaan ilmaiseksi ja esteettömästi luettavissa, tulostettavissa ja kopioitavissa vähintään ei-kaupalliseen käyttöön. Välittömällä avoimuudella tarkoitetaan artikkelin tai kirjan vertaisarvioidun version julkaisemista avoimena julkaisijatahon/kustantajan kanavassa. Rinnakkaistallentaminen on myös mahdollista tutkijan/tutkimusorganisaation kanavassa kustantajien ehtojen mukaisesti, mutta tällöin ei välttämättä ole kysymys välittömästä avoimuudesta. Välitön avoimuus ei ota suoraan kantaa julkaisujen jatkokäyttöoikeuksiin, vaan ne määritellään erikseen.

Julkaisu

Julkaisukanavassa ilmestynyt tutkimustuotos.

Julkaisuarkisto

Julkaisujen tallentamiseen ja verkkojulkaisemiseen soveltuva järjestelmä ja sen ympärille rakennetut palvelut. Katso esim. [Helda](#), Helsingin yliopiston avoin julkaisuarkisto.

Julkaisukanava

Väline, jonka kautta julkaisu tavoittaa lukijat ja johon pääsemiseksi sen on saatava julkaisupäätös julkaisukanavan haltijalta.

Kokoomateos

Toimitettu, useista eri kirjoittajien teksteistä koostuva tieteellinen kirja. Kokoomateoksella on yleensä aineiston valinnasta ja yhdistelemisestä vastannut toimittaja tai useampi toimittaja. Kirjalla on ISBN-tunnus.

OpenAPC-palvelu

Kansainvälinen [OpenAPC-palvelu](#) kerää yhteen tietoa julkaisujen kustannuksista eri maiden tutkimusorganisaatioista. Palvelun tavoitteena on edistää julkaisujen kustannustietojen läpinäkyvyyttä. Tietojen toimittaminen OpenAPC-palveluun perustuu vapaaehtoisuuteen.

Pitkäaikaissaatavuus

Aineistojen ymmärrettävyyden säilyttäminen ja siitä huolehtivien säilytystoimenpiteiden suorittaminen niin, että aineistoja voidaan hyödyntää ja ymmärtää myös tulevaisuudessa.

Rinnakkaistallennus

Julkaisun tai julkaistavaksi hyväksytyn luonnoksen tallentaminen alkuperäisestä julkaisijasta riippumattomaan julkaisuarkistoon avoimesti saataville. Rinnakkaistallentaminen mahdollistaa julkaisujen pitkäaikaissaatavuuden.

Suomalainen tutkimusyhteisö

Suomalainen tutkimusyhteisö koostuu mm. seuraavista toimijoista:

- Yksittäiset suomalaiset ja ulkomaiset tutkijat ja tohtorikoulutettavat, jotka ovat affilioituneet suomalaisiin tutkimusorganisaatioihin, sekä apurahatutkijat, joiden työtä rahoittaa suomalainen tutkimusrahoittaja tai jotka työskentelevät suomalaisessa tutkimusorganisaatiossa;
- Suomalaiset tutkimusorganisaatiot, kuten yliopistot, ammattikorkeakoulut ja tutkimuslaitokset (Suomen lainsäädännön mukaisesti), mukaan lukien niiden tutkimusryhmät ja yksittäiset tutkijat;
- Suomalaiset tutkimusrahoittajat, jotka rahoittavat tieteellistä tutkimusta (esim. Suomen Akatemia, Business Finland, yksityiset säätiöt ja rahastot);
- Suomalaiset avoimen tieteen infrastruktuuria kehittävät palveluntuottajat (esim. CSC – Tieteen tietotekniikan keskus);
- Tieteelliset seurat ja akatemit;

- Kansalliset tieteelliset toimielimet, kuten neuvottelukunnat;
- Tieteelliset kirjastot ja arkistot;
- Tieteelliset kustantajat.

Tieteelliset kokooma- ja yksittäisteokset

Kokooma- ja yksittäisteosten osalinjaus koskee kotimaisia ja kansainvälisiä vertaisarvioituja tieteellisiä kokooma- ja yksittäisteoksia (nykyinen OKM:n julkaisutiedonkeruun julkaisutyyppi **A3**, kirjan tai muun kokoomateoksen osa, ja nykyinen julkaisutiedonkeruun julkaisutyyppi **C1**, kustannettu tieteellinen vertaisarvioitu erillisteos), joissa vastuukirjoittaja (yleensä corresponding author) on suomalaisessa tutkimusorganisaatiossa työskentelevä tai siihen affilioitunut tai suomalaisen tutkimusrahoittajan rahoituksella työskentelevä tutkija.

Tutkija

Tässä linjauksessa tutkijalla tarkoitetaan suomalaisen tutkimusorganisaation palveluksessa olevaa tai siihen affilioitunutta tutkijaa tai suomalaisen tutkimusrahoittajan rahoituksella tutkimusta tekevää tutkijaa.

Vastuukirjoittaja

Vastaavalla kirjoittajalla/tekijällä viitataan tekijään, joka ottaa päävastuun koko julkaisun sisällöstä. Katso Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatima [Tieteellisten julkaisujen tekijyydestä sopiminen](#).

Yksittäisteos

Kustannettu tieteellinen erillisteos eli monografia. On vertaisarvioitu ja täyttää tieteellisen kirjan määritelmän. Kirjalla on ISBN-tunnus.